SocEd 2026; 14(1): 1–4
ISSN 1805-8825

Recenze

Švamberk Šauerová, M. (2026). *Adolescent se speciálními vzdělávacími potřebami*. Grada.

Miloš David

https://doi.org/10.7441/soced.7512754

Publikace Adolescent se speciálními vzdělávacími potřebami se věnuje tématu, které představuje důležitou oblast současné pedagogiky a speciální pedagogiky. Jak autorka připomíná již v úvodu (s. 9), vzdělávání dospívajících žáků se speciálními vzdělávacími potřebami vyžaduje soustavnou odbornou pozornost. Období adolescence je spojeno s řadou vývojových, vzdělávacích a psychosociálních změn, které mohou u těchto žáků nabývat zvláštního významu. Obtíže v oblasti vzdělávání, chování či duševního zdraví totiž ovlivňují nejen školní úspěšnost, ale také psychickou pohodu, mezilidské vztahy a celkový psychosociální vývoj dospívajících. Švamberk Šauerová přistupuje k uvedeným otázkám v širších souvislostech a propojuje teoretická východiska s poznatky odborných výzkumů, praktickými doporučeními i zkušenostmi z vlastní dlouholeté pedagogické praxe.

Přestože je kniha primárně určena středoškolským pedagogům (s. 10), její využití může být podstatně širší. Cenné poznatky nabízí rovněž učitelům základních škol, sociálním a speciálním pedagogům, výchovným poradcům či školním psychologům. Specifický význam může mít také pro pedagogické pracovníky škol při zdravotnických zařízeních, zejména při dětských psychiatrických nemocnicích a odděleních, kde je nezbytné přizpůsobovat vzdělávání nejen individuálním potřebám, ale také aktuálnímu zdravotnímu a psychickému stavu žáků. Kniha může být současně užitečná i jejich rodinám, kterým pomáhá lépe porozumět obtížím spojeným s dospíváním a vzděláváním i možnostem odpovídající podpory.

V úvodních kapitolách autorka zasazuje období adolescence do kontextu vývojové psychologie a přibližuje charakteristické změny, které dospívání provázejí (s. 13–21). Za důležité považuji zejména pojednání o psychických (s. 15) a emočních změnách (s. 17–18), které se promítají do prožívání, chování i utváření mezilidských vztahů. Pozornost si zaslouží upozornění na narůstající výskyt psychických obtíží u dětí a adolescentů, jejichž závažnost vystoupila do popředí také v souvislosti s pandemií covidu-19. Tato skutečnost představuje značnou výzvu nejen pro současné školství, ale rovněž pro odborníky působící v oblasti psychologie, psychiatrie či sociální práce. Jak Švamberk Šauerová připomíná, některé psychické obtíže mohou postupně přerůstat v závažnější poruchy duševního zdraví. Jejich projevy se přitom neomezují pouze na úzkostné stavy, ale mohou zahrnovat také poruchy chování, problémy v mezilidských vztazích či rizikové užívání návykových látek.

CORRESPONDENCE: Miloš David, Husitská teologická fakulta, Univerzita Karlova, Pacovská 350/4, 140 21 Praha 4, Česká republika
E-mail: milos.david@htf.cuni.cz

PUBLISHED 06 November 2026

COPYRIGHT © 2026 David. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution International License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) and the copyright owner(s) are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

V této souvislosti oceňuji také zařazení tématu stresu v adolescenci (s. 20), jehož příčiny mohou souviset se školními nároky, obavami z budoucnosti i rodinnými a vrstevnickými vztahy. Autorka neopomíjí ani rizika spojená s užíváním sociálních sítí a jejich možný negativní vliv na psychickou pohodu dospívajících. Současná generace mladých lidí se musí vyrovnávat s řadou společenských a psychosociálních změn, mezi něž patří také proměny mezilidské komunikace v důsledku rozvoje digitálních technologií. Přestože duševní zdraví nepředstavuje ústřední téma knihy, jeho začlenění do výkladu považuji za opodstatněné. Připomíná totiž potřebu včasného rozpoznávání psychických obtíží a odpovídající podpory ze strany pedagogických pracovníků, dalších odborníků i rodiny.

Další kapitola je věnována principům inkluzivního vzdělávání (s. 23–33), které autorka představuje v souvislosti s požadavky současné pedagogické praxe. Zabývá se především systémem podpůrných opatření, rozvojem klíčových kompetencí a významem individuálního vzdělávacího plánu a plánu pedagogické podpory. Jejich vzory jsou navíc zařazeny do příloh publikace (přílohy 1 a 2), což může pedagogům usnadnit orientaci při přípravě těchto dokumentů. Švamberk Šauerová přibližuje jejich účel, obsahové náležitosti i postupy zpracování. Neopomíjí ani otázku budoucího profesního uplatnění žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, která je vzhledem k zaměření knihy na období dospívání zvláště důležitá. Za podstatné pokládám především zdůraznění spolupráce školy, školských poradenských zařízení, dalších odborníků a rodiny při vytváření vhodných podmínek pro vzdělávání i následné pracovní a společenské začlenění těchto žáků.

Na uvedená témata navazuje kapitola věnovaná odhadům počtu žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v České republice (s. 35–38). Autorka na základě kvalifikovaných odhadů z posledních školních let a poznatků z vlastní pedagogické praxe upozorňuje na jejich rostoucí počet, přičemž zvláštní důraz klade na obtíže v oblasti duševního zdraví. Podle uváděných údajů se psychické problémy mohou týkat až 20 % žáků, přičemž více ohroženou skupinu představují dívky. Přestože je třeba tyto odhady interpretovat s určitou obezřetností, zejména s ohledem na rozdíl mezi psychickými obtížemi a diagnostikovanými duševními poruchami, jejich zařazení do publikace považuji za opodstatněné. Upozorňují totiž na potřebu dostupné psychologické podpory ve školním prostředí, včasného rozpoznávání varovných příznaků a zajištění odpovídající odborné péče. Účinná mezioborová spolupráce učitelů, školních psychologů, speciálních a sociálních pedagogů, zdravotnických a sociálních pracovníků i rodiny může významně přispět ke stabilizaci psychického stavu dospívajících a v některých případech také předejít nutnosti psychiatrické hospitalizace.

V uvedených souvislostech bych rád zdůraznil rovněž význam sociálních pedagogů, zejména jejich úlohu v oblasti prevence, psychosociální podpory a komunikace mezi školou a rodinou. Naléhavost těchto otázek je patrná také vzhledem k dlouhodobému kapacitnímu zatížení dětské psychiatrické péče. Náročnost vzdělávání žáků s psychickými obtížemi dobře znají také pedagogičtí pracovníci škol při zdravotnických zařízeních, kteří se s těmito situacemi setkávají každodenně. Jejich práce vyžaduje nejen odpovídající odborné kompetence a individuální přístup, ale také schopnost pružně reagovat na aktuální zdravotní stav, vzdělávací možnosti a specifické potřeby hospitalizovaných žáků. Právě zde se ukazuje, jak důležitá je spolupráce pedagogických a zdravotnických pracovníků a vzájemné respektování jejich odborných kompetencí.

Těžiště publikace tvoří kapitoly věnované jednotlivým oblastem speciálních vzdělávacích potřeb a dalším obtížím, které mohou ovlivňovat vzdělávání dospívajících. Švamberk Šauerová se zabývá širokým spektrem témat, od specifických poruch učení přes sociokulturní znevýhodnění a vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem až po poruchy autistického spektra či problémy v oblasti duševního zdraví. Vedle základních charakteristik, případně epidemiologických a etiologických souvislostí, sleduje především jejich dopady na školní výkon a možnosti pedagogické podpory. Výklad doplňuje kazuistikami a doporučeními, která přibližují konkrétní situace ze školního prostředí. Za vhodné považuji rovněž zasazení jednotlivých témat do současného společenského kontextu. Autorka reflektuje například důsledky pandemie covidu-19, příchod ukrajinských žáků do českých škol či otázky spojené s genderovou identitou u generace Z. Kniha tak nepředstavuje pouze odbornou

This work is licensed under the Creative Commons Attribution International License (CC BY).
Copyright © 2026 by the author and publisher, TBU in Zlín.

učebnici, ačkoliv může dobře posloužit i ke studijním účelům. Její přednost spatřuji zejména v propojení teoretických poznatků s pedagogickou praxí a v důrazu na jejich konkrétní využití. Navzdory poměrně širokému tematickému záběru zůstává výklad srozumitelný, čtivý a odborně fundovaný, což může oslovit i čtenáře mimo úzce vymezený okruh speciálních pedagogů.

Samostatnou část knihy představuje výzkumné šetření zaměřené na postoje, vnímání a zkušenosti středoškolských učitelů při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (s. 183–198). Z jeho výsledků vyplývá, že postoje oslovených pedagogů k této skupině žáků nejsou jednotné. Autorka na základě získaných zjištění upozorňuje na potřebu dalšího odborného vzdělávání učitelů, včasného rozpoznávání vzdělávacích a psychických obtíží i účinné spolupráce s rodinami a dalšími odborníky. Za důležitý předpoklad úspěšného vzdělávání považuje rovněž individuální přístup a ochotu pedagogických pracovníků vytvářet odpovídající podmínky s ohledem na možnosti a potřeby jednotlivých žáků (s. 198). Výzkumné šetření hodnotím pozitivně zejména proto, že zachycuje zkušenosti samotných učitelů a doplňuje předchozí odborný výklad o pohled těch, kteří se s uvedenými otázkami setkávají při své každodenní práci. Při interpretaci výsledků je ovšem třeba zohlednit jejich vazbu na konkrétní výzkumný soubor, neboť postoje oslovených respondentů nelze bez dalšího vztahovat na celou populaci středoškolských pedagogů. Tato skutečnost však nesnižuje význam šetření pro poznání a reflexi současné pedagogické praxe.

V samostatné závěrečné kapitole Švamberk Šauerová předkládá doporučení pro pedagogy (s. 199–203), která mohou posloužit jako vodítko při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a řešení souvisejících obtíží. Důraz klade především na mezioborovou spolupráci, komunikaci s rodinou, včasné rozpoznávání problémů a poskytování odpovídající podpory. Tato doporučení navazují na závěry předchozího výzkumného šetření a ukazují možnosti jejich využití ve školním prostředí. Právě jejich praktickou využitelnost pokládám za důležitou, neboť pedagogům nabízejí podněty, které mohou uplatnit při každodenní práci s dospívajícími. Závěrečná kapitola tak vhodně doplňuje předchozí odborný výklad a uzavírá publikaci s důrazem na potřeby pedagogické praxe.

Prostor pro zásadnější kritické připomínky je podle mého názoru poměrně omezený. Jako učitel působící v pedagogické praxi a současně lektor dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků oceňuji především skutečnost, že autorka nezůstává pouze u teoretických poznatků, ale věnuje se také konkrétním situacím, s nimiž se mohou učitelé při své práci setkávat. Zařazení kazuistik, doporučení i příloh proto nepovažuji za pouhý doplněk odborného výkladu, nýbrž za jednu z hlavních předností knihy. Z vlastní zkušenosti bych chtěl vyzdvihnout zejména opakovaně zdůrazňovanou potřebu mezioborové spolupráce. Pedagog by se neměl obávat konzultovat obtíže svých žáků s dalšími odborníky, především psychology, speciálními pedagogy či dětskými psychiatry, pokud to jejich situace vyžaduje. Žádný z těchto odborníků totiž nemůže obsáhnout veškeré okolnosti, které ovlivňují vzdělávání a psychický stav dospívajícího. Otevřená komunikace, vzájemná důvěra a sdílení zkušeností mohou významně přispět k nalezení vhodného postupu, který bude respektovat individuální potřeby žáka i možnosti školy a jeho rodiny.

Za neméně důležité považuji další vzdělávání pedagogických pracovníků a osvětu zaměřenou na rodiny i širší veřejnost. Speciální vzdělávací potřeby by neměly být vnímány jako stigma, které žáka vyčleňuje z kolektivu, nýbrž jako skutečnost, již je třeba při vzdělávání odborně a citlivě zohledňovat. Současně bych rád připomněl, že pedagogika sama o sobě nemůže vyřešit všechny obtíže, s nimiž se dospívající setkávají. Má své možnosti, ale také hranice, a právě proto potřebuje spolupráci s dalšími obory. V centru tohoto úsilí by měl vždy stát konkrétní žák, nikoliv pouze jeho diagnóza, školní výkon či zařazení do určité kategorie speciálních vzdělávacích potřeb. Smyslem odborné podpory přece není jen zmírnění obtíží, ale také vytvoření podmínek, v nichž může mladý člověk rozvíjet své schopnosti, získávat sebedůvěru a postupně nacházet své místo ve společnosti. Důležité je přitom připomínat i samotným pedagogům, že na řešení náročných situací nemusí zůstávat sami. Ochota naslouchat, poradit se a přijmout pomoc dalších odborníků není projevem profesní nedostatečnosti, ale naopak odpovědného přístupu k vlastní práci.

Závěrem si dovolím ještě krátkou poznámku vycházející z teologického pohledu na člověka. Každý jedinec má svou nezastupitelnou důstojnost, kterou nelze poměřovat školní úspěšností, zdravotním stavem ani rozsahem potřebné podpory. Respekt k této jedinečnosti by měl být samozřejmou součástí pedagogické práce. Stejně důležitý je podle mého názoru dialog, neboť odborné poznání i samotné pedagogické řemeslo se rozvíjejí prostřednictvím vzájemné spolupráce a sdílení zkušeností. Právě v tomto ohledu spatřuji širší význam recenzované publikace, která připomíná, že vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami není pouze otázkou metod, podpůrných opatření či odborných kompetencí, ale také lidského přístupu a ochoty porozumět konkrétnímu člověku. Knihu Švamberk Šauerové proto považuji za hodnotný příspěvek k současné pedagogické diskusi a především za užitečnou pomoc těm, kteří se vzdělávání dospívajících každodenně věnují. Autorce patří poděkování za zpracování důležitého a společensky aktuálního tématu. Věřím, že její práce přispěje k dalšímu odbornému zájmu o tuto oblast i k většímu porozumění potřebám dospívajících žáků.

Miloš David
Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy

Autor recenze

PhDr. ThDr. Mgr. Miloš David, Ph.D., Dr.Ph., Ed.D., MBA, MSc., pracuje od roku 2020 jako speciální pedagog a učitel na Základní škole při Dětské psychiatrické nemocnici v Lounech, kde současně zastává funkci výchovného poradce. Ve své pedagogické praxi se zaměřuje na vzdělávání dětí a dospívajících se speciálními vzdělávacími potřebami, zejména žáků s psychickými obtížemi a poruchami chování. Jako externí spolupracovník Ústavu východního křesťanství Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze se věnuje výuce teologických předmětů. Spolupracuje rovněž s Centrem celoživotního vzdělávání Pedagogické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, kde se podílí na vzdělávání výchovných poradců, především v oblasti etopedie a školního poradenství. Vedle toho se věnuje lektorské činnosti v oblasti dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.

Autorka publikace

Doc. PhDr. Markéta Švamberk Šauerová, Ph.D., vystudovala pedagogiku a psychologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. V roce 2014 se habilitovala a od roku 2022 působí na Katedře psychologie Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy. Má dlouholeté zkušenosti z oblasti školní psychologie a pedagogicko-psychologického poradenství, které uplatňuje ve své akademické i soukromé poradenské praxi. Je šéfredaktorkou odborného časopisu *Diagnostika a poradenství v pomáhajících profesích*. Ve své pedagogické a publikační činnosti se zaměřuje především na školní poradenství, duševní zdraví dětí a dospívajících, psychohygienu pedagogických pracovníků a problematiku speciálních vzdělávacích potřeb.

This work is licensed under the Creative Commons Attribution International License (CC BY).
Copyright © 2026 by the author and publisher, TBU in Zlín.